

IN DIE HOOGGEREGSHOF VAN SUID-AFRIKA

(APPELAFDELING)

In die saak tussen :-

JACOBUS CHRISTIAAN KNOETZE Appellant.

e n

RONDALIA VERSEKERINGSKORPORASIE VAN SUID-
AFRIKA BEPERK.

Coram: Rumpff HR., et Muller, Kotzé ARR.
et Viljoen, Hoexter Wnd. ARR.

Verhoor: 7 November 1978.

Gelewer: 28 November 1978.

U I T S P R A A K.

VILJOEN, Wnd. AR. :-

Dit is n appel hierdie teen n uitspraak van die
Transvaalse Hof wat die respondent op die geskilpunt van
nalatigheid in die botsing, wat die oorsaak was van die

appellant / ...

appellant se beserings en gevolglike skade, gelyk gegee het in die bewering dat die bestuurder van die kragtens Wet 56 van 1972 deur die respondent versekerde voertuig nie nalatig was nie en bevind het dat die botsing uitsluitlik veroorsaak is deur die nalatigheid van die appellant. Die nalatigheidsgeskilpunt was die enigste wat die Hof a quo versoek was om te besleg. Ek sal voortaan in hierdie uitspraak na die appellant en die respondent as die eiser en verweerder onderskeidelik verwys.

Ten tyde van die botsing wat op Saterdagoggend, 1 Desember, 1973, in n voorstad van Pretoria op die suidelike sypaadjie van Chamberlainstraat, wat van wes na oos loop, plaasgevind het, was die eiser n briewebesteller in die diens van die poskantoor en het hy met n kragfiets gery om die pos in die area wat aan hom toegewys is, af te lewer. Volgens hom is dit algemene gebruik dat briewebestellers op die sypaadjie met hulle kragfietse ry van perseel tot perseel waar hulle pos moet aflewer omdat dit te ongerieflik is om by elke perseel/...

perseel of die fiets in die straat te laat en te voet die perseel te nader of om in elke geval van die straat na die perseel en dan weer terug na die straat met die fiets te beweeg. Op hierdie betrokke dag het hy oudergewoonte met sy kragfiets op die sypaadjie van wes na oos gery toe hy gebots het met n Volkswagen Kombi wat by die hek van Chamberlain se houtwerf, wat aan die suidekant van Chamberlainstraat geleë is, uit beweeg het. Die Volkswagen Kombi is bestuur deur ene Stulting wat as passasier sy swaer, ene du Plessis, gehad het.

Die perseel van Chamberlain is met n muur van hoë betonpanele van die straat afgeskei. n Besonder breë sypaadjie van 9,66 meter beslaan die area tussen die betonheining en die straat. n Betonstrook 1,37 meter breed loop van wes na oos aan die noordekant van die betonheining. Tussen hierdie betonstrook en die betonheining is daar n strook van ,75 meter breed wat, volgens fotos wat ingelewer is by die Hof a quo, met gras begroei is. Die betonstrook is klaarblyklik aangebring vir die gerief en gebruik van voetgangers en ander voertuie wat

op n sypaadjie mag beweeg. Op die area tussen hierdie betonstrook en die straat parkeer daar gewoonlik motorvoertuie. Die hek waardeur die kombi beweeg het, is 4,6 meter wyd. Vanaf die hek is daar, vanaf die noorderand van die sypaadjie, n teerstrook wat aan motorvoertuie wat by die hek van Chamberlain se perseel uitry, toegang tot die straat verleen.

Die getuienis van die eiser is dat hy met sy kragfiets van n perseel op die hoek van Vyftiende Laan en Chamberlainstraat in n oostelike rigting op die betonstrook gery het met die bedoeling om, wanneer hy die uitgang van Chamberlain se perseel bereik, met die teerstrook wat toegang tot die straat verleen, noord te ry tot by die suidelike rand van Chamberlainstraat en die straat self dan oor te steek na n perseel aan die noordekant van die straat waar hy posstukke moes aflewer. Toe hy by Chamberlain se hek kom, het hy by die hek in die perseel ingekyk, slegs n aantal vragmotors in die perseel gesien staan, geen voertuig bemerk wat gereed gestaan het om by die hek uit te ry nie of daarheen in aantog was nie.

Toe hy op n punt kom ongeveer teenoor die middelpunt van die hek en op die noordelike rand van die betonstrook het die versekerde voertuig met sy kragfiets gebots en n afstand ten noorde van die betonstrook tot stilstand gekom met die voorkant daarvan bo-oor hom en die fiets. Hy het beserings opgedoen waarvan n beenbreuk die ernstigste was.

Dat die eiser nalatig was, is toegegee deur mnr. Beyers, wat namens ~~him~~ hom op appèl verskyn het. Stulding het op hierdie betrokke dag hout gaan koop by Chamberlain. Hierdie houtlatte is so gepak in die kombi dat die punte daarvan uitgesteek het deur die linkervoor vensteropening van die kombi. Dit is gemeensaak dat alle voertuie wat met gekoopte houtmateriaal die werf verlaat, by n kantoortjie oos/^{van}en vlak by die hek aan die binnekant van die werf moet stilhou sodat die gekoopte materiaal deur n werknemer van Chamberlain nagegaan en uitgeklaar kan word. Die kombi moes daar gestaan het of selfs reeds in beweging daarvandaan gewees het toe die eiser by die oop hek aangekom het. As hy na binne gekyk het

en / ...

en nie blindelings voortgery het nie, moes hy die kombi gesien het. Sy getuienis dat hy wel gekyk het en slegs vragmotors redelik diep in die werf gesien het, kan nie aanvaar word nie. Die afleiding is onvermydelik dat hy nie, soos dit n bonus paterfamilias betaam, bedag daarop was dat n voertuig enige oomblik by daardie hek kon uitkom nie en dat hy nie behoorlik uitgekyk het en die hek stadig en versigtig genader het nie.

Mnr. Beyers betoog egter dat die Regter a quo gefouteer het deur vir Stulting van alle blaam te onthef. Die geleerde verhoorregter het daarop gewys dat dit gemeensaak is dat die kombi binne n kort afstand na die botsing tot stilstand gekom het. As n waarskynlikheid wat hieruit voortvloei het hy bevind dat Stulting teen n baie lae spoed vorentoe beweeg het vanwaar die kombi stilgestaan het naby die uitklaringskantoortjie. Dit kan nie betwyfel word nie, sê die regter, dat hy sy

remme / ...

remme so vinnig moontlik aangeslaan het. Hy neem in

~~ag dat Stulting nie vorentoe geleun het om te sien wat~~

kom nie, maar hy wys daarop dat die passasier, du Plessis,

gesê het dat hy na links gekyk het en geen voetganger

gesien het wat op die sypaadjie aankom nie. Dit was

gemeensaak dat van n punt ongeveer reghoekig met die

middel van en drie tree aan die suidekant van die hek,

die ^{betonstrook}~~sypaadjie~~, en natuurlik enigiets daarop, sigbaar is

vir n afstand drie tree ten weste van die westelike

hoekpaal. Die regter maak melding van die feit dat

volgens hulle getuienis sowel Stulting as du Plessis

uitgekyk het. Stulting het, hoewel hy veral na regs

uitgekyk het, ook na links gekyk, maar hy het grootliks

op du Plessis staatgemaak om hom te waarsku teen voet-

gangeſs wat van links kom. Die regter sê :-

"As hy nie onmiddellik kon sien nie, sou du

~~Plessis net na hulle weggetrek het kon sien,~~

en hy getuig dat hy geen voetganger gesien

het en vir Stulting gesê het die pad is

skoon Beide die passasier en

die bestuurder van die versekerde voertuig getuig

dat hulle nooit daaraan gedink het dat n kragfiets of n fiets op die sypaadjie sou aangery kom nie."

Die verhoorregter gaan dan voort om die uitgang uit Chamberlain se werf te beskryf as n "blinde uitgang beide vir verkeer wat uit die werf kom en vir verkeer wat op die sypad beweeg ten aansien van wat in die werf aangaan en wat moontlik daar sal uitkom." Dat die feit dat die eiser onwettiglik op die sypaadjie met die kragfiets gery het, besondere gewig gedra het blyk uit die volgende passasie uit die uitspraak :-

"Die bestuurder van die Kombi en sy passasier getuig dat hulle net voetgangers op die sypad verwag het en net vir hulle uitgekyk het. Dit was aangevoer dat hulle trapfietse asook kragfietse moes verwag het. Artikel 119(5) van die Padverkeerordonnansie 21 van 1966 bepaal :

'Niemand mag n voertuig op n sypaadjie

bestuur, trek of stoot nie; met dien

verstande dat die bepalings van hierdie

sub-artikel nie op n kinderwa, n rolstoel,

n kinderkarretjie of n kinderspeelvoertuig

van toepassing is nie'.

'Sypaadjie' word in artikel 1 van die
~~Ordonnansie beskryf as 'die deel van n soom~~
 wat uitsluitlik vir gebruik deur voetgangers
 bedoel is' en n 'voertuig' word in dieselfde
 artikel soos volg omskryf :

'Voertuig' n toestel ontwerp of ingerig
 om hoofsaaklik op wiele of rusperbande te
 loop maar nie ^{ook} ~~en~~ enige sodanige toestel wat
 uitsluitlik op spore beweeg nie'.

Dit is klaarblyklik dat eiser die bepalings van
 die Ordonnansie oortree het, toe hy op die
 sypaadjie sy kragfiets bestuur het. Soos ek
 die getuienis van verweerder se bestuurder
 verstaan is dit dat enige voetganger wat die
 betonstrook gebruik het nie met hom sou gebots
 het nie. Teen die spoed wat hy uitgekom het
 sou n voetganger, al het hy ook gehardloop,
 maklik tot stilstand gekom of uitgeswaai het.
 Dit was dus in daardie omstandighede nie nalatig
 om so uit te ry nie. Hy of die voetganger sou
 kon gestop het. Daar is niks om hierdie stelling
 te weerlê nie. Hy getuig dat die kragfiets weens
 die massa daarvan en die dryfkrag nie binne

daardie /

daardie distansie kon stop nie. Dit was
aangevoer dat die verweerder hom moes ingerig
het vir alle verkeer wat teen die spoed van n
voetganger aankom. Dit was die klas van
gebruiker van die pad wat hy teen moes waak.
Dit mag korrek wees maar die verkeer waarteen
hy moes waak, moes ook binne dieselfde tyd
en distansie en beheerbaarheid as n voetganger
tot stilstand kon kom.

Ek is van oordeel dat die tipe gedrag - dit
is onwettige gedrag deur n ander vorm van
verkeer - nie die soort gedrag is wat n redelike
motoris moet voorsien en teen moet waak nie.
Myns insiens was die bestuurder van die versekerde
voertuig geregtig om te aanvaar dat die sypad
nie deur voertuie in oortreding van die bepalings
van die Ordonnansie, gebruik sou word nie."

Daar was n geskil gewees oor waar die kombi tot
vanaf
stilstand gekom het ~~na~~ die punt van botsing. Dr. Goosen,
n getuie wat namens die eiser geroep is, en wat in
daardie omgewing gewoon het, het vroeër die eiser raakge-
loop by die kafee op die hoek van Vyftiende Laan en
Chamberlainstraat waar hulle saam elkeen n koeldrank gedrink

Het/....

het. Vandaar het Goosen met sy klein seuntjie en n dame met die sypaadjie langs in n oostelike rigting gestap. Hy was reeds oos van die uitgang uit Chamberlain se perseel toe hy die slag van die botsing agter hom hoor. Sy getuienis was dat die voorkant van die kombi, wat 12 voet lank is, ongeveer 4 tree ten noorde van die betonstrook tot stilstand gekom het. Stulting se getuienis was dat hy met die eiser gebots het toe die eiser in die middel van die breedte van die betonstrook was. Die botsing het plaasgevind teen die linker- voorste hoek van sy voertuig. Volgens sy getuienis het sy voertuig tot stilstand gekom twee tree verder as die punt van botsing.

Voor die botsing het hy ver genoeg gesien om enige voetganger wat in aantog was, te sien, sê Stulting.

Hy erken dat, vanwaar hy weggetrek het nadat die kontroleur by die kantoortjie die goedere wat hy gekoop het, uitgeklaar het, wat n afstand van ongeveer 2 tree van die hek

was / ...

was, hy nooit gestop het nie tot hy met die eiser gebots het. ~~Hy het die eiser nooit gesien voor hy met hom~~ gebots het nie. Op daardie stadium het hy, vanwaar hy gesit het, die eiser se gesig by die voorlinkerhoek van sy kombi gesien. Volgens hom het die eiser teen die linkerhoek van sy kombi vasgery en het hy nie met die eiser gebots toe laasgenoemde voor sy voertuig was nie. By die uitgang, terwyl die kombi in beweging was, het hy seker gemaak dat daar geen voetgangers op die sypaadjie was nie. Hy was seker dat dit veilig is. Hy en du Plessis het nie met mekaar gepraat toe hy so stadig uitry nie behalwe met die uitgang toe du Plessis hom verseker het dat dit aan sy kant ook in orde is, dat dit skoon is, en dat hy maar kan ry. Hy het nie vir du Plessis gevra om te kyk aan sy kant nie. Du Plessis het dit uit sy eie gedoen. Hy, die eiser, het egter self gekyk. Hy het redelik stadig by die hek uit beweeg - teen n vinnige stap-spoed, sou hy sê; hy skat dit teen ongeveer 5 kilometer per uur. Toe die botsing plaasgevind het, was hy, waar

hy / ...

hy gesit het in die kombi, ongeveer gelyk met die beton-
 muur. ~~Toe eers, beweer hy, het hy n onbeperkte uitsig~~
 na wes gehad, maar toe was die voorkant van sy voertuig
 al by die punt van botsing want waar hy gesit het agter
 die stuurwiel, het hy ongeveer 4 voet van die neus van
 die kombi gesit. Dit is die afstand as hy gemaklik sit.
 Hy kon bowendien nie ver vorentoe leun nie want die
 stuurwiel, wat in n kombi redelik regop gemonteer is,
 verhinder die bestuurder om dit te doen omdat die stuurwiel
 redelik plat is en nie skuins soos in die geval van ander
 voertuie nie.

In sy hoofgetuienis sê hy dat hy glad nie n krag-
 fiets daar verwag het nie, want dit is n sypaadjie. Hy
 is baie seker dat hy n voetganger nie sou raakgery het
 nie want hy sou hom betyds gesien het en betyds gestop het.
 In kruisondervraging erken hy dat hy posbestellers pos
 sien aflewer het op kragfiets. Die volgende is twee
 vrae wat aan hom gestel is, en sy antwoorde daarop :-

"Het /

"Het u gesien hulle ry op die sypaadjie van tyd tot tyd? --- Wel, normaalweg nie op die sypaadjie nie, op die sypaadjie en weer terug.

n Entjie aan op die sypaadjie ook tussen huise en so aan? --- Dit kan wees, ja."

Hy het ook toegegee dat mense wat vir oefening draf die sypaadjies gebruik en dat kinders nie alleen op sypaadjies hardloop nie maar selfs met fietse op sypaadjies ry. Sy standpunt is egter dat n sypaadjie nie n normale plek vir fietse is nie. Toe die vraag aan hom gestel is wat nou eintlik die "vreeslike verskil" is tussen n kragfiets wat stadig op n sypaadjie ry en n gewone fietsryer, het hy geantwoord dat n kragfiets meer massa agter hom het en gevolglik moeiliker tot stilstand gebring word.

Volgens du Plessis het hy remmerke gesien van beide die kombi (n kort remmerk agter die kombi) sowel as van die motorfiets - n remmerk van ses tot tien voet lank.

Volgens hom het die kombi tot stilstand gekom met die voorwiele ten noorde van die ^{betonstrook} ~~sypaadjie~~ en die agterwiele ten

suide daarvan. Du Plessis het, toe hy kruisondervra
~~is oor hulle beweging vanaf die stilstaande posisie by die~~
 kantoortjie ongeveer twee meter van die hek, die volgende
 getuienis gegee :-

"Ja? --- En outomaties het ek, soos wat n
 mede-passasier dink ek maar altyd doen, gehelp
 kyk of daar nou iets aan die kom is en mnr.
 Stulting het stadig vorentoe beweeg en ek kon
 op daardie stadium g'n aankomende voetganger
 sien nie. Ek het vir hom gesê: Dis reg.

Maar op watter stadium het u dit gesê, 'dit
 is reg' toe wat kon u toe sien van
 daardie sypaadjie? --- Ek het dit gesê op die
 stadium toe dit vir my n veilige afstand
 gelyk ... skoon gelyk het waar daar met ander
 woorde geen voetganger by my kon kom nie tensy
 hy skielik spring van êrens af. Waarvandaan
 weet ek nie.

Watter distansie? --- Ek kan my voorstel dit
 was omtrent twee, drie, selfs drie, vier meter ...

Twee, drie, vier meter? Het u net n voetganger
 in gedagte gehad? --- Op die sypaadjie?

Ja. --- Ja.

Het u nooit daaraan gedink dat n persoon kan
 hardloop op n sypaadjie nie? U sien dit tog
 dikwels, nie waar nie? --- n Voetganger wat

hardloop/...

hardloop?

Ja. --- Ek dink nie ek het onder daardie omstandighede gedink aan hardlopende voetgangers nie."

Gevra na atlete of drawwers wat somtyds die sypaadjie gebruik, het du Plessis gesê dat hy nie op n Saterdagmôre n atleet op n sypaadjie verwag het nie. Hy het toegegee dat fietsryers dikwels op sypaadjies ry en het selfs erken dat hy al n paar omgestamp het.

Die getuienis van sowel Stulting as du Plessis dat hulle alleen normaal-lopende voetgangers op die sypaadjie verwag het, kan nie ernstig bejeën word nie. Hulle het albei toegegee dat drawwers en fietsryers soms die sypaadjie gebruik. In elk geval is die vraag nie of hulle iets anders verwag het as n normaal-lopende voetganger nie. Die vraag is wat n redelike man

behoort te voorsien. Na my oordeel het die verhoorregter te veel klem gelê op die wederregtelikheid van die gebruik deur die eiser van die sypaadjie met sy kragfiets. Dat die kragfiets weens die massa daarvan en die dryfkrag

nie so maklik sou kon stop soos n hardlopende voetganger
 nie, is irrelevant vanuit die oogpunt van die nalatig-
 heid van die bestuurder van die versekerde voertuig.

Die eiser was nalatig omdat hy nie behoorlik uitgekyk
 het nie, net soos n hardlopende voetganger of n seun
 wat op n fiets ry nalatig mag wees. Dit onthef nie n
 bestuurder van n motorvoertuig wat n sypaadjie kruis om
 behoorlik uit te kyk en voorsorg te tref teen n botsing
 met so n nalatige voetganger of fietsryer nie. Kyk

Griffiths v. Netherlands Insurance Co. of S.A. Ltd.,

1976 (4) SA 691 (A) te bl. 697 B-D en bl. 700 F - 704 C.

n Persoon wat met n voertuig n sypaadjie kruis, kan nie
 maar sy oë sluit vir enigiemand anders as n voetganger
 nie. Die bepaling hierbo genoem (welke verbod, terloops,
 nie die gebruik van n kinderwa, n rolstoel, n kinder-
 karretjie of n kinderspeelvoertuig op n sypaadjie uit-
 sluit nie) is daar, nie om voertuie te beskerm wat n
 sypaadjie kruis nie, maar om voetgangers en die ander
 voertuie hierbo genoem, wat die sypaadjie wettiglik

gebruik, te beskerm teen persone wat die sypaadjie
op ontoelaatbare wyse gebruik. Kyk Steenkamp v.

Steyn, 1944 A.D. 536 te 554-5; Sand and Company
Limited v. S.A. Railways and Harbours, 1948 (1) SA 230
(W) te 243.

Die verhoorregter het geen bevinding gemaak wat
betref die spoed waarteen die eiser gery het "in die
lig van die beweerde sleepmerke op die betonstrook
en die skade aan die voertuig nie". Na my mening is
dit nie van groot belang nie. Die eiser kon nie so
vinnig gery het dat Stulting of du Plessis hom nie
betyds sou gesien het as hulle behoorlik uitgekyk het
nie. Sowel Stulting as du Plessis veroordeel hulself
uit hulle eie mond deur klem te lê daarop dat hulle
net vir voetgangers uitgekyk het. Die uitkyk wat
du Plessis gehou het, is bowendien nie n relevante
faktor nie. Stulting het nie op du Plessis gesteun
nie. Hy het self uitgekyk, sê hy. Sy getuienis

dat /

dat as hy gemaklik agter die stuurwiel sit, hy n afstand

van vier voet van die voerpunt van die kombi sit,

regverdig die afleiding dat hy geen moeite gedoen het

om vorentoe te leun toe hy na links gekyk het nie.

Die stuurwiel mag wel plat gewees het, maar dit sou

hom tog nie verhinder het om oor die stuurwiel vorentoe

te leun nie. Dit moes vir hom moontlik gewees het

om die afstand van vier voet aansienlik te verkort. Die

feit dat hy in n groot mate blindelings daar by die hek

uitgery het, het van hom besondere voorsorgmaatreëls

teen n moontlike botsing met iemand op die sypaadjie

geverg. Die hoek van sigbaarheid vanaf n punt drie

tree vanaf die hek binne die perseel, het natuurlik al

groter geword namate hy by die hek uit beweeg het.

Dit is onwaarskynlik dat hy die kragfiets eers sou gesien

het toe sy liggaam gelyk met die betonheining was. As

hy behoorlik uitgekyk het moes hy die kragfiets voor

die tyd gesien het, want dit is onwaarskynlik dat die

fiets met n hoë spoed aangekom het omdat die eiser

rekening / ...

rekening daarmee moes hou dat hy links wou draai regoor

Chamberlain se uitgang om die straat oor te steek.

Toegegee dat reaksie-tyd nie uit die oog verloor kan

word nie, maar dit is slegs logies dat, indien n persoon

sodanig op sy hoede is dat hy enige oomblik iets verwag

wat vanweë gebrek aan sigbaarheid skielik binne sy

gesigsveld kan verskyn, hy baie vinniger behoort te reageer

as wanneer iets gebeur waarvoor hy nie spesifiek op die

uitkyk is nie. As hy by daardie hek teen n slakkegang

uitbeweeg het en besondere waaksaamheid aan die dag gelê

het, soos wat dit n bonus paterfamilias onder daardie

ongunstige omstandighede betaam het, sou hy die kragfiets

op die betonstrook sien aankom het en die waarskynlikhede

is dat, indien hy sy remme dan onmiddellik aangeslaan

het, hy sy voertuig betyds tot stilstand sou kon

gebring het om die botsing, wat volgens hom in die middel

van die betonstrook, d.w.s. meer as n meter van die

betonheining plaasgevind het, te vermy. Sy getuienis

dat hy slegs met die botsing die eiser se gesig aan die

linkervoorkant / ...

linkervoorkant van sy voertuig gewaar het bevestig sy nalatigheid dat hy nie behoorlik uitgekyk het nie.

Vanweë hierdie oorweging is die plek waar hy uiteindelik tot stilstand gekom het onbelangrik want volgens sy eie getuienis staan dit vas dat hy eers ten tyde van die botsing gereageer het.

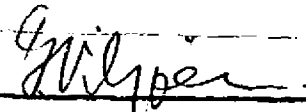
Stulting was dus ook nalatig. Na my oordeel was die skade wat die eiser gelyk het in gelyke mate aan sy skuld en die skuld van Stulting te wyte. Ingevolge artikel 1 van die Wet op die Verdeling van Skadevergoeding, 34 van 1956, ag ek 'n gelyke verdeling van skadevergoeding regverdig en billik.

Aangesien hierdie appèl laat aangeteken is en die appèlstukke nie betyds geliasseer is nie, het die appellant aansoek gedoen om kondonاسie van hierdie versuim. Die aansoek om kondonاسie is deur die respondent geopponeer, maar slegs op die grondslag dat daar geen redelike vooruitsig is dat die appellant in sy appèl sou slaag nie. In die lig van hierdie standpunt van die respondent is

aan mnr. Beyers verlof toegestaan om die meriete van die appèl te argumenteer. Wat die koste betref, het mnr. Beyers toegegee dat, indien die appèl slaag, die appellant aanspreeklik is vir al die koste veroorsaak deur die aansoek om kondonاسie.

Die appèl slaag, met koste, behoudens die koste, insluitende die koste van teenstand, van die aansoek om kondonاسie van laat aantekening van appèl en liassering van die appèlstukke, welke koste die appellant betaal. Die uitspraak van die Hof a quo van absolusie van die instansie word vervang met die volgende bevel :-

1. Die verweerder word gelas om die helfte van eiser se skade te vergoed.
2. Die verweerder word gelas om eiser se koste te betaal.

 G. VILJOEN,
 Waarnemende Appèlregter.

RUMPF, HR.)
 MULLER, AR.) Stem saam.
 KOTZé, AR.)
 HOEXTER, Wnd. AR.)